

MÁRTON LÁSZLÓ

Írás-tudatlanul

Mindenekelőtt egy kérdés toluł föl bennem, egy kiélezett és némileg nyegle kérdés: miért nincs közöm a Szentíráshoz? Ám ez a kérdés nemcsak nyegle volna, hanem félrevezető is: éppenhogy *közöm* van hozzá. Aligha kell bizonygatnom, hogy mindenkinek, aki az európai kultúrkörben (illetve annak romjain) született és nevelkedett, valami köze bizonyosan van a Szentíráshoz, akármi legyen is műveltsége és vallási meggyőződése — nem lehet, hogy ne legyen köze hozzá.

Kisgyerek voltam, amikor először láttam a Könyvet. Már csak azért is nagy kezdőbetűvel kell írnom, mert azonnal világossá vált számomra — noha még nem ismertem a betűket —, hogy ez „a” Könyv. A példány réginek és ünnepélyesnek látszott, legalábbis az én szememben. Ma már azt is tudom, miért: bordázott gerince és foltos (ügynevezett „márványos”) metszése miatt, azonkívül régies, fülemben csak félig-meddig érthető nyelvezte miatt. Ma is megvan a polcomon. Azóta eltelt huszonöt év, s a példány számottevően fiatalodott: ma már egyáltalán nem látszik réginek (1934-es kiadás), és a nyelvezte sem annyira ódon, mint az eredeti (!) Károlyi-fordítás, amelyből átdolgoztattott.

Van azonban egy másik példányom is a könyvből. Tizenhárom éves voltam, amikor — bármily furcsán hangzik is — találtam, vagy inkább ő talált engem. Ajtónk előtt feküdt, vastagon becsomagolva. Ez is megvan, ez is Károlyi fordításának átdolgozása. Az előzőnél szerényebb külsejű, viszont bátrabban lehet forgatni; gyermekeim születését ebbe jegeztetem föl. Megvan a Könyv németül is: a Luther-biblia 1534-es első kiadásának kicsinyített hasonmása, valamint a Zwingli-fordítás 1952-es zürichi kiadása. Ezeket már én szereztem felnőtt fejjel. Megvan a Buber-Rosenzweig-féle fordítás első kötete (Mózes könyvei). És megvan a Vulgata egy része is. Jóból Jézus Sirákiig, párhuzamosan a modern (mármint XVIII. századi) latin értelmezéssel. Ez eddig hat példány. Feleségem jóvoltából megvan a Könyv spanyolul és angolul is, ez hét, illetve nyolc; és akkor még nem számítottam az egyéb, ideszámítható kiadványokat: konkordancia, névmutató, Biblische Archeologie, sőt Bibliai Lexikon (nem is beszélve a parafrázisokról, mint például Szenczi Molnár Albert zsoltárai vagy Nonnos János-evangélium-átköltése), amelyek használatuk révén is arról tanúskodnak, hogy van közöm a Szentíráshoz. Közöm van hozzá, viszonyom nincs; és azokkal értek egyet, akik a viszonyt tartják a legfontosabbnak.

Ezt persze könnyű volna elfednem, s ha így tennék, talán a korrektség határát sem lépném át. Például — túllépven a fönti merőben és szándékoltan külsődleges felsorolást — beszélhetnék „idevágó olvasmányelményeimről”, hiszen volna miről beszélnem; de ha kiragadnék egy-egy epizódot akár az Ó-, akár az Újszövetség epikus részeiből, vagy nyilvánosan elgondolkodnék egy gnómán, amely azelőtt már magános tünődésre készített, vagy belekapaszkodnék egy példázatba, amely nem először kínál fogódzót: ha így tennék, mégiscsak mellébeszelnék, és éppen azt hagynám tisztázatlanul, ami a legfontosabb: a Könyv egészéhez fűződő viszonyt, esetemben annak hiányát.

Hangsúlyozom: a Könyvhöz való viszony hiányáról beszélek, nem pedig az Istenhez vagy a vallásos hithez való viszony hiányáról. Ezek a hiányok — legalábbis a kereszténységhez mérten —, úgy gondolom, elég egyértelműen különválaszthatók. Voltak a keresztény-

ségnek korszakai, amikor széles néprétegek nem olvasták a Bibliát, mégis tisztában voltak annak legmélyebb tartalmával, sőt — ami fontosabb — a Biblia történéseit közvetlenül mint a maguk életének részeit élhették át. Másfelől ismerünk olyan korszakot is, amelyben jószándékú emberek hangoztatják, hogy a Bibliát „illik” ismerni, hiszen „hozzátartozik az általános műveltséghez”; viszont a Biblia történéseinek átélhetősége föl sem vethető, vagy legalábbis nem vehető komolyan (nem kivéve a Jelenések könyvét sem, hiszen a *katasztrófa*, ha úgy tetszik, éppen átélhetőségében különbözik az *apokalipszistól*). Így viszont a Szentírás vagy a vallásos hit személyes illusztrációjaként, vagy kultúrtörténeti kuriózumként jelenik meg. Az előbbit idegenként, az utóbbit idegenkedve figyelem. A Biblia ellenáll, természeténél fogva ellenáll annak, hogy mitológiává alakítsák; a rávonatkozó döntő kérdés mindmáig az, hogy aki találkozik vele, hisz-e abban, amit a Könyv mond, vagy sem.

Ez a kérdés azonban, akárcsak az átélhetősége, számomra föl sem vethető, illetve tautológiához vezet: a Biblia történéseiben lehetne hinni, ha átélhető volnának, és átélhető volnának, ha lehetne hinni bennük. Ebből viszont az következik (ha másból nem következne is), hogy a világtörténelmet sem lehet hitelesen átélni, hiszen a Szentírás az eredeti értelemben vett világtörténelem forrása és gyűjtőmedencéje, amely magában (kell, hogy) foglalja a várható folytatást és a meghaladott elágazásokat is. (E tekintetben különösen figyelemre méltó a XVII—XVIII. századi jezsuiták munkálkodása, akik megpróbálták az általuk megismert távoli népek — például a kínaiak — történetét bekapcsolni a biliai világtörténelembe, egyszersmind — szinte mellelleg — a világtörténelem egységét megőrizni. Fáradozásuk kudarca csak utólag látható.)

Ahogy számomra maga a Szentírás nem élhető át, úgy a hozzá való viszony sem átélhető; annál inkább átélhető a viszony hiánya; ez az átélhetőség nagyon is az enyém. Szentíráshoz való viszonyom hiányát úgy élem át, mint annak a hiánynak sűrítmenyét, amely korszakunk és kultúránk egészét jellemzi, és amely például éppen a Szentíráshoz képest fogalmazható meg markánsan. A Szentírást, ha képszerűen kellene megjelenítenem, ködbevesző hegységhez hasonlítanám; az a hely pedig, ahonnan az én szavaim szólnak, ha szólnak, légüres tér a messzeségben. A légüres térnek föl kellene szippantania a ködöt. Nem teszi; tehát vagy elérhetetlenül messze van, vagy légmentesen el van zárva tőle.

E sorok írója azt érzi feladatának, hogy arról beszéljen, amit észlel és amit át tud élni. Ezért mindenekelőtt a hiányról beszél; s a legnagyobb és legnyilvánvalóbb hiány mögött a Szentírás vonulatai magaslanak.

Következő számainkból

Farkasfálvay Dénes: Szent Bernát, a teológus

Lukács László: A magyar egyház reneszánsza?

Weissmahr Béla: Ésszerűen nem tagadható igazságok

Sulyok Elemér: „Hűséges az Isten”

Békés Gellért: Kereszténység a harmadik évezred küszöbén

Dobszay László: Szerzetesek zsolozsmája

Ferdinandy György: Magyar írók Párizsban